

יהודי ושורשי

הערות	תכנים ודרכים	מבנה השיעור																		
<p>השיעור המובא להלן משלב רמות שונות: יש בו קטעים כבדים הכוללים עיון במקורות ראשוניים והבנה ברמה גבוהה לצד קטעי דיון קלים יותר. תבחר המורה את המתאים לה ולכתתה לפי ראות עיניה.</p>																				
<p>גורם א'- שורשי העץ גורם ב' - הפירות</p>	<p>כתב חידה לזיהוי הנושא: דו שיח בין שני גורמים שהתלמידות אמורות לזהות אותם: <u>גורם א'</u>: אתם סתם מתפארות בצל ענפים מתפרפרות <u>גורם ב'</u>: אתם לפעמים נתלשים אתם דלים ורשים בזכותנו האילן נהיה רב פארות אנו - תקוות דורות מפארות האוכלות אותנו - מבריאות, רבות ופרות! <u>גורם א'</u>: אנחנו הראשיים! אנו לא נתלשים! יסודות בנו מושרשים! לזלזל בכבודנו - איננו מרשים!</p>	<p>פתיחה: שורש ופרי</p>																		
<p>כדי להפיק מהתל' את מירב הרעיונות כדאי לחלק אותם לשתי קבוצות, כל קבוצה מחפשת הוכחות לחשיבות הנושא שלה (שורש/ פרי). המורה תסייע בעזרת שאלות מכוונות.</p>	<p>דיון בהנחיית המורה, בסופו תתקבל ההקבלה הבאה:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>הפירות</th> <th>השורשים</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>בלעדיהם אין גרעינים וצמיחה מחודשת של אילנות</td> <td>בלעדיהם אין חיות לצמח</td> </tr> <tr> <td>החשובים לאדם לאכילה</td> <td>העיקר, הבסיס, היסוד</td> </tr> <tr> <td>חולפים, ארעיים</td> <td>קבועים, יציבות, נצחיות, חוסן</td> </tr> <tr> <td>"סוף הדרך"</td> <td>הראשוניים</td> </tr> <tr> <td>המטרה, התוצאה</td> <td>האמצעי, הדרך, התהליך</td> </tr> <tr> <td>סמל לתוצאה</td> <td>סמל להשקעה</td> </tr> <tr> <td>נראים, מרשימים, עליהם מברכים</td> <td>חבויים, פנימיים, סמל להשקעה בתוכן</td> </tr> <tr> <td>סמל לעתיד, להשקעה בחינוך ובדורות הבאים</td> <td>סמל לעבר, להצמדות לבסיס ולמקורות</td> </tr> </tbody> </table>	הפירות	השורשים	בלעדיהם אין גרעינים וצמיחה מחודשת של אילנות	בלעדיהם אין חיות לצמח	החשובים לאדם לאכילה	העיקר, הבסיס, היסוד	חולפים, ארעיים	קבועים, יציבות, נצחיות, חוסן	"סוף הדרך"	הראשוניים	המטרה, התוצאה	האמצעי, הדרך, התהליך	סמל לתוצאה	סמל להשקעה	נראים, מרשימים, עליהם מברכים	חבויים, פנימיים, סמל להשקעה בתוכן	סמל לעתיד, להשקעה בחינוך ובדורות הבאים	סמל לעבר, להצמדות לבסיס ולמקורות	<p>א. פרי ושורש - מי חשוב יותר?</p>
הפירות	השורשים																			
בלעדיהם אין גרעינים וצמיחה מחודשת של אילנות	בלעדיהם אין חיות לצמח																			
החשובים לאדם לאכילה	העיקר, הבסיס, היסוד																			
חולפים, ארעיים	קבועים, יציבות, נצחיות, חוסן																			
"סוף הדרך"	הראשוניים																			
המטרה, התוצאה	האמצעי, הדרך, התהליך																			
סמל לתוצאה	סמל להשקעה																			
נראים, מרשימים, עליהם מברכים	חבויים, פנימיים, סמל להשקעה בתוכן																			
סמל לעתיד, להשקעה בחינוך ובדורות הבאים	סמל לעבר, להצמדות לבסיס ולמקורות																			
<p>למרות שבמשנה מדובר על ההשוואה בין ענפים ושורשים, היא מסייעת להגיע למסקנה על חשיבות השורש.</p>	<p>עיון במקורות: מסכת אבות ג' כ"ב, "כל שמעשיו מרובים מרובים מחכמתו למה הוא דומה?..." מסקנה: לשורש יש חשיבות מכרעת.</p>																			
	<p>הסבר ודיון תוך עיון במקורות: החידוש בט"ו בשבט הוא בעורקי האילנות ובשורשיהם, שכן הפירות עדיין לא צומחים. <u>הפניה למקורות:</u></p>	<p>ב. ט"ו בשבט והשורשים</p>																		

	<p>* ט"ו בשבט נקבע להיות היום המכריע למנין שנות האילן, "כיון שביום זה יצאו רוב גשמי השנה ויצא השרף באילנות... ראשית יסוד הצמיחה" (בני יששכר)</p> <p>* "ביום זה מתחדש כח האדמה בארץ ישראל להניב פירותיה ולהראות שבחה" (תודעה)</p> <p>* הרב הירש: ההתחדשות אינה נראית לעין, העצים לכאורה עוד בשיא תרדמתם אבל מתחת לפני הקרקע, בין נימיהם של השורשים כבר מפעמים חיים חדשים, השרף של השנה החדשה כבר זורם בעורקיהם של האילנות.</p>									
<p>הכרטיסים המוצעים (לאחר המערך) מביאים מקורות לא קלים וגם אינם שויים בארכם וברמת הקושי שלהם. מומלץ למורה לעיין ולהחליט מה ואיך להביא לכתה.</p>	<p>ההשוואה בין האדם לעץ, המבוססת על מקורותינו, מכוונת אותנו אל השאלה: מהם שרשי האדם/ היהודי עבודת עיון בקבוצות ע"פ מקורות (מצורפים כרטיסים לקבוצות) סיכום במליאה (הקבוצות מציגות את מסקנותיהן):</p> <p>שורשיו של היהודי:</p> <p>הנשמה</p> <p>דרך התורה והקשר אל התורה</p> <p>המעשים הטובים</p> <p>האמונה</p> <p>הדורות הקודמים</p>	<p>ג. האדם עץ השדה- שורשי האדם/ היהודי</p>								
	<p><u>דין</u>: ההשוואה בין השורשים לימי הנעורים והמסקנות:</p> <table border="1" data-bbox="491 999 1198 1637"> <thead> <tr> <th data-bbox="491 999 842 1032">ימי הנעורים</th> <th data-bbox="842 999 1198 1032">השורשים</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="491 1032 842 1182">הזמן להשקיע בפנימיות ולהצמיח את האישיות מבפנים, עבור כל השנים הבאות,</td> <td data-bbox="842 1032 1198 1182">הבסיס הבלתי נראה למה שיצמח בעתיד</td> </tr> <tr> <td data-bbox="491 1182 842 1413">עדיין לא רואים את התוצאות, אבל העבודה העצמית נחקקת ובעתיד בעז"ה תניב פרי שיהיה ביטוי להשקעה בימי הנערות. כדאי להתאמץ.</td> <td data-bbox="842 1182 1198 1413">לא רואים את חוסנם וחזקם עד לצמיחה</td> </tr> <tr> <td data-bbox="491 1413 842 1637">גם בשעות של קושי וחוסר צמיחה - בכוחו הצעיר והחיוני של הנער לשמר את הרעננות, למצוא מקורות יניקה ולהתאמץ להתחדש.</td> <td data-bbox="842 1413 1198 1637">אם השורשים נשארים חיוניים כאשר העץ מתייבש- יש לו סיכוי לחזור לחיים</td> </tr> </tbody> </table>	ימי הנעורים	השורשים	הזמן להשקיע בפנימיות ולהצמיח את האישיות מבפנים, עבור כל השנים הבאות,	הבסיס הבלתי נראה למה שיצמח בעתיד	עדיין לא רואים את התוצאות, אבל העבודה העצמית נחקקת ובעתיד בעז"ה תניב פרי שיהיה ביטוי להשקעה בימי הנערות. כדאי להתאמץ.	לא רואים את חוסנם וחזקם עד לצמיחה	גם בשעות של קושי וחוסר צמיחה - בכוחו הצעיר והחיוני של הנער לשמר את הרעננות, למצוא מקורות יניקה ולהתאמץ להתחדש.	אם השורשים נשארים חיוניים כאשר העץ מתייבש- יש לו סיכוי לחזור לחיים	<p>ד. ימי הנעורים- שורשי האדם</p>
ימי הנעורים	השורשים									
הזמן להשקיע בפנימיות ולהצמיח את האישיות מבפנים, עבור כל השנים הבאות,	הבסיס הבלתי נראה למה שיצמח בעתיד									
עדיין לא רואים את התוצאות, אבל העבודה העצמית נחקקת ובעתיד בעז"ה תניב פרי שיהיה ביטוי להשקעה בימי הנערות. כדאי להתאמץ.	לא רואים את חוסנם וחזקם עד לצמיחה									
גם בשעות של קושי וחוסר צמיחה - בכוחו הצעיר והחיוני של הנער לשמר את הרעננות, למצוא מקורות יניקה ולהתאמץ להתחדש.	אם השורשים נשארים חיוניים כאשר העץ מתייבש- יש לו סיכוי לחזור לחיים									
	<p><u>דין</u>: מהם מקורות היניקה שלנו?</p> <p><u>שאלת אתגר</u>: ראינו מבוגר ושאלו אותו מהם השורשים שלו ומהם מקורות היניקה שמהם הוא שואב חיות.</p>	<p>ה. (סיום) מקורות היניקה שלנו</p>								

יהודי ושורשיו

כרטיסים לעיון ולדיון בקבוצה

שורשי האדם

* כשאתם חושבים על דימויו של האדם לעץ. את מה תשוו לשורשי העץ, את מעשיכם או את מחשבותיכם? נמקו! (נסו להתנתק מידע קודם ולחשוב באופן עצמאי)
* עיינו בפרקי אבות, פרק ג' משנה י"ז. למה מדמה התנא את החכמה ולמה את המעשים? האם דברי התנא מתאימים למה שחשבתם?

הוא היה אומר: כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה? - לאילן שענפיו מרובין ושורשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר (ירמיה י"ז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה? - לאילן שענפיו מועטין ושורשיו מרובין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו - אין מזיזין אותו ממקומו שנאמר (ירמיה י"ז) והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי:

* מדוע מדמה כך התנא? עייני בפרוש שלהלן:

ושורשיו מועטין - המעשה דומה לשורשים לפי שהם עיקר כדאמר' לעיל "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה". (תוספות יום טוב)

* הרב מאיר ליהמן, בפרושו לפרקי אבות "מאיר נתיב" מעלה שאלה (יתכן שגם אתם שאלתם אותה): מדוע נחשבת החכמה לענפי העץ, והרי תמיד אנו טוענים שהחכמה, במובן של מחשבה וכוונה הן עיקר המעשה וראוי היה לדמות אותן דווקא לשורש.

הוא מסביר איך המעשים, דווקא הם מחזקים את אישיותנו ואת נשמתנו:

המחשבה מתנדפת בנקל, בעוד כל מעשה ופעולה ממשית יש להם השפעה גדולה ביותר על פיתוח מידותינו ושכלולן... כל מעשה טוב וישר בעיני ה' מחזק את רוחו ומעדין את שאיפותיו של האדם...
מעשים ישרים וטובים בעיני ה' צריכים להנטע, כמו השורשים, אל תוך עמקי האדמה, קרקעית הנפש כדי להעניק און וכח צמיחה לאילן המתפתח...

"גול אל ה' מעשיך ויכונן מחשבותיך" - כל מעשה טוב בעיני ה', מושרש באדמת יראת ה' ועבודתו, הוא המעניק לך עצמה וחיזוק לעתיד. האדם צריך שיאמר אל עצמו: "אני, הנותן לעניים מרכושי- אשלח ידי בנכסי אחרים!?" וכו'. המעשים הם שמחזקים את המחשבות, ולכן המעשים הם השורשים - במידה ואנו משווים את האדם לעץ - השורשים אשר באמצעותם מקבל האדם עוצמה וכח. במידה שמעשינו הטובים יהיו מרובים נדע יותר טוב לעמוד בבטחה יתירה נגד כל סערות החיים.

* לפי דבריו, מה משפיע ביותר על עיצוב האישיות של האדם: הכוונה לעשות את הטוב או המעשה הטוב בעצמו?

* איך גורמת העובדה שאדם עשה/ עושה מעשים טובים, שימנע מלעשות מעשים שאינם ראויים?

* ודאי נתקלתם כבר בביטוי המוכר של בעל "ספר החינוך": "האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם, אם טוב ואם רע" (מצוה ט"ז). מצאו קשר בין דברים אלו להסבר המשנה הנ"ל.

שורש האדם

האדם הוא אילן הפוך. עץ - שורשו למטה, תקוע בארץ, ואילו האדם - שורשו למעלה כי שורשו היא הנשמה והיא מן השמים (מהר"ל)

"ושורש צדיקים בל ימוט" (משלי ג') כי שורש האדם הוא למעלה במקום טהרה, שהאדם דומה כעץ הפוך ששורשו למעלה, והוא המוח שהוא שורש האדם והוא נטוע בעולם השכל שמשם מקבל שפע... ולמה האדם דומה? לאילן ששורשו עומד במקום טהרה ונפו נוטה למקום טומאה, והגם שהנוף יתמוטט לפעמים אל הצד, השורש לא ימוט והוא במקום טהרה ובמקום העולם הרוחני ועל ידי זה גם הנוף יטה אחר השורש (מלבי"ם)

* סמנו בציטוטים: איזה חלק של האדם נמשל לשורש?

* בדברי חז"ל וצדיקי הדורות אנו מוצאים אמירות רבות על יקרת נשמתו של היהודי, ועל כך שגם אם יקלקל מעשיו - עדיין יש לו סיכוי, כיון שאור הנשמה עדיין חבוי בו (למשל: "אף על פי שחטא ישראל הוא" - סנהדרין מ"ד). הסבירו זאת על פי דברי המלבי"ם.

שורשי האדם

* לפניכם קטע מן הפרק "שורשים" בספר "כל סיפורי ולנטינה" (חי רוזנברג). ילדיה של ולנטינה, העולה מרוסיה, מתלוננים על שהם חשים עצמם מנותקים. השיחה המצוטטת עוסקת באחת המשמעויות המושאלות של "שורשים". מה נותנים לנו שורשים אלו? איך מרגיש מי שהם חסרים לו?

"אני לא תלושה, יונתן. וגם אתה לא תלוש וגם את לא", אמרה. "מי שמחובר לשורשים - אינו יכול להיות תלוש. נכון, נעים יותר להיות קשור גם לעלה ולענף ולגזע. אבל הדבר החשוב ביותר הוא הקשר לשורשים. כל עוד שצמח יונק מזון ומים מן השורש שלו, הוא איננו תלוש".

"מה השורשים שלנו?" - שאל יונתן.

"אבות האומה שלנו. משה רבינו עליו השלום. התנאים הקדושים. האמוראים. כולם השורשים שלנו. ואפשר ללכת קרוב יותר: סבא שלי, זכרונו לברכה, היה ממש יהודי קדוש - ואתה יודע את זה, נכון? אבא שלי התרחק מן הדת בכורח הנסיבות הרוסיות, ואנחנו אולי התרחקנו עוד קצת. זו היתה תקופה של נתק מן השורשים. עכשיו סגרנו את הפער ונצמדנו אליהם חזרה. כל יהודי קשור לשורשים שלו. יהודי אף פעם אינו תלוש, אף פעם. עם ישראל הוא עם שורשים חזקים מאוד", ניסתה ולנטינה לשכנע.

שורשי האדם

* הקטע שלהלן, מכתביו של הרב הירש מתאר את העץ בחורף. הוא מציב שאלה ועונה עליה. הדגישו את שורות התאור של העץ בחורף, הקיפו את מילות השאלה ומתחו קו תחת התשובה. עכשיו יהיה לכן קל יותר לנסח במילים שלכן: מה השאלה? ומה התשובה?

ביום הולדת האביב בעיצומו של חורף - בט"ו בשבט - צאו וראו את האילנות בעידן התחדשות הצמיחה שלהם. הלא מקושטים היו בעדי עדיים, בסנסני פירותיהם, בזרי עליהם, בפאר ענפיהם - והנה שודדו, הפירות נקטפו, העלים כמשו ונשרו בשלכת, ויבואו רוחות הסתיו וסופות החורף הנועזות ותכרותנה אף את העלה האחרון, ניפצו ענף אחרי ענף, נתנו את קליפת העץ למשיסה וקרעוה לגזרים, ירו חיצו כפור שפגעו בלשד לב האילנות...ועל אף כל זאת לא נשברו האילנות, לא הונמכה קומתם, חרף כל הפורענות הזאת יחגגו יום זה בתוך תוכם, בפנימיות לבם ...

במה כוחם גדול? על כי מוקד אחיזתם לא היה בנוף צמרתם או בתפארת ענפיהם והעלים בני חלוף, אלא היו נאחזים במקום שאין שליטת הרוח והסערות מגעת אליו, מושרשים בבטן האדמה, הימנה פינו מעיינות החיים והנעורים הנצחיים; על כי יותר משתמרו ענפיהם לגובה, העמיקו להכות שורשים בקרקע, עד שמעולם לא הוציאו אף ציץ ופרח קטן למעלה אם לא הכו נגדו נימת שורש למטה - לפיכך לא יכלו להם כל הסופות והסערות!...

ומכיון שלא אבדו שורש משען זה- מאומה לא אבדו.

כל ענף ושריג המעורים בגזע, כל היונק את מיץ הפראתו משורש האילן וכל שעורקי לשדו מאוחים ומעורים בצומת גידיו - כוחותיו עומדים לו להתנסות במבחן הסער ולהשאר על עמדו. הוא נכפף, קומתו שחה, אך לעולם לא יישבר ותמיד ישמור אמונים וישאר דבוק בגזע העתיק, צמוד ללשד מזונו העשוי לפי התפריט הישן ונאחז בשורשים הישנים, תמיד ישאר מחובר אל האילן החי...!

* חשבו: מהו הנמשל של התאור הזה? מי העץ? מהן רוחות הסער? ומי הם השורשים?
*אתגר: בררו באיזו תקופה סוערת בתולדות עם ישראל חי הרב הירש. איך מתאימים המשל והמסקנה לתקופה זו?

שורשי האדם

* בשיר הבא מתואר עץ חסון ומוצק שנפגע
קשות בסערה. הוא עומד בה מכח השורשים
שלו.
מהו הנמשל לשורשים בשיר? מדוע דווקא
היא?

---ויניע העץ צמרתו בגאון
וידמה כי חוסנו עדי עד,
דם נעוריו מפכה בו באון
ומה לו כי ירעד?

---בדהרה משתוללת פרצו הרוחות
מיבבות, זועקות חמס.
מטלטלות, קורעות, משליכות,
פני קרקע להן למרמס.

הרכין העץ צמרתו כנכלם
הצטנפו עליו בחרדת עוועים
נאנח גזעו, טולטל, עוקם,
חבק בחשאי ענפיו הדומעים...

קמעא קמעא הרוח שככה
נגלו שמים זכים, רחוצים
שמש פז קרניה שלחה
ללב אגלי גשם נוצצים.

אזי פקח האילן עיניו
וירא כי עודנו ניצב על מכונו---

וידע: כי אכן בחלקתו עמקו השורשים
התרחבו במעבר האדמה
זנוחים, חבויים, אך נחושים
המה עמדו לו במבחן האימה!

ויבן: כי שורשי אמונה מוצקים, איתנים
מזרימים לעורקי אדם תעצומות,
בטלטלות הימים, בסערות השנים
אף מבין הריסות - ינבאו לו תקומות!!

ויאמן: עוד תעלה למכותיו ארוכה
וירקות רעננה ענפיו ילבשו
עוד תלבלב בנופו הפריחה
ופצעיו ביד אוהב יחובשו!!

והיה אמונת עתידך
לשד שורשי תשתיתך
חוסן ישועות מנווטותיך
היא נוסקה אל על צמרתך!!
בחמלה רבה - אמונתך!!!

ש. ארלנגר